

Phytometra confusa Steph. i Sverige.

Av

FRITHIOF NORDSTRÖM.

Med 1 karta.

Ganska många vandrande, migrerande, arter finnas bland våra fjärilar. Som klassiska i detta hänseende kunna bl. a. räknas *Pyrameis cardui*, *Acherontia atropos* och *Herse convolvuli*. Till dem sluta sig andra, vilka i Sverige ej väcka så stor uppmärksamhet, enär de tämligen regelbundet uppträda varje år om ock i växlande frekvens. Vissa »flygår» kunna de förekomma i uppseendeväckande mängd, företaga verkliga vandringar och plötsligt uppträda på nya lokaler. Sådana arter äro exempelvis *Pieris brassicae*, *Vanessa antiopa*, *Catocala fraxini* och *Phytometra gamma*. Det kan ifrågasättas om den sistnämnda ens förekommer här hela året. I nordvästra och norra Mellaneuropa samt i England antas denna art i regel dö ut under vintern för att varje år genom söder- och sydvästifrån tillflygande befruktade honor åter ta dessa områden i besittning.

En annan känd vandrarfjäril är *Colias hyale*, vilken från söder och öster, där den i Danmark, Skåne, Blekinge, på Öland och Gotland samt i södra Finland länge förekommit men ansetts sällsynt, under det sista decenniet spritt sig åt norr och väster, så att den nu (1944) exempelvis i Stockholmstrakten är lika allmän som *Pieris napi* och även trängt upp i Dalarne och Gästrikland. I Dalarne var den 1943 allmän i Siljanstrakten och i socknarna utmed Dalälven söder därom, men synes 1944 ha dragit sig därifrån. Enligt meddelande av läroverksadj. E. Klefbeck förekom den överhuvudtaget ej i Dalarna 1944, den fanns då ännu alltjämt i Västmanland och norra Uppland. I nästan samma grad har *Phytometra bractea* spritt sig; den är på sina håll i Stockholmstrakten den allmännaste phytometrinen och når i norr till 62°30'.

Bland de sista årens immigranter kan nämnas *Melicleptria scutosa*, som 1942 gjorde en franstöt mot nordväst. Den flög denna vår enligt meddelanden från tyska entomologer-soldater, i sydvästra Rysslands stäppområden i oerhörda massor, varför det förmodades att även det övriga Europa skulle få en tillfällig invasion (Warnecke—Urbahn 1942) Så skedde också. I senare hälften av augusti rapporterades arten från

Hamburgområdet, Slesvigs västkust, Själland, Blekinge (Knösö i Karlskronatrakten), Skåne (Magnarp), Stockholm (Hagalund) och Åland (Mariehamn). Åtminstone för Sveriges vidkommande blev det ingen återväxt, några nya fynd ha ej rapporterats de sista åren. 1943 fanns ej heller i Danmark ett enda exemplar enligt meddelande av N. L. Wolff.

Ett intressant, nytt tillskott till vår fauna erhöles 1937, då ett exemplar av *Phytometra confusa* Steph. (*gutta* Gn), förut föga känd som vandrarfjäril, fångades i Saltsjöbaden den 19 sept. av studeranden Erik Tham (förut i korthet omnämmt i Ent. Tidskr. 1938, sid. 255). Den har beskrivits och avbildats i Svenska Fjärilar (Nordström—Wahlgren 1941) och dess invandring med några ord omnämmts i Förteckn. över Sveriges Storfjärilar (Nordström 1943).

Arten tillhör Sydeuropa och Sydasiien, från Spanien i väster till Amurområdet och Japan i öster. Av Warneckes (1937) förträffliga sammanställning om dess förekomst och nu pågående spridning i Melaneuropa framgår, att den 1937 befann sig i en period av särskilt stark vandringsdrift. Det förefaller som skulle denna spridningstendens åtminstone i ytterområdena vara lika stark ännu 1944.

Det kan ha sitt intresse att i korta drag följa fjärilns historia i Nordeuropa de sista decennierna. I södra Frankrike, Schweiz, Norditalien och Sydosteuropa är den allmän och ständigt förekommande i minst 2 generationer. Den synes ungefär samtidigt från sydvästra Europa och Sydryssland ha trängt fram mot norr, varvid den kringgått Mellan Europas bergsområden. I Württemberg, där fjäriln i vanliga fall ej är allmän, uppträdde den 1932—35 i Stuttgart och andra orter i större antal än vanligt, 1934 och 1935 anmäles den i flertal från Frankfurt am Main, 1934 togs den i Amsterdam, 1936 i Virton i Belgien (Derenne) och 1937 i Darmstadt (Warnecke 1937). Samma år togs flera exemplar i Taunus (Mautz), 1938 finnes den i norra Själland (Pedersen—Weis), där enstaka fynd göras även 1939—1943 (Nielsen, Cartens), 1939 åter i Belgien och nu även i södra Sverige, i Lund, Karlskrona och på Fårö norr om Gotland. Dessa svenska fynd torde härröra från immigration över Själland, Fåröfyndet kanske från Ostbaltikum. Detta var framstötten från sydväst.

Från södra Ryssland, där arten är allmän i 2—3 generationer, har den genom Polen trängt åt nordväst och vidare runt Östersjön åt väster och norr. I Litauen fanns den redan 1918; från Ostpreussen rapporteras den i enstaka exemplar 1919, 1920, 1921, 1926 och 1931 (Lumma 1932, 1939), från 1932 allt mera allmän (Lumma 1939); 1934 togs den för första gången i nordöstra Pommern, 1935 och 1936 i ytterligare exemplar längre västerut (Warnecke 1937); 1936 tas första exemplaren i Estland — »sommaren den vackraste på de sista 10—15 åren» — såväl i Dorpat (Ryndin) som i Kiviöli i norra Estland (Kuskov). Samma år tas den även i Äggelby norr om Helsingfors (Rudolph) och året därpå

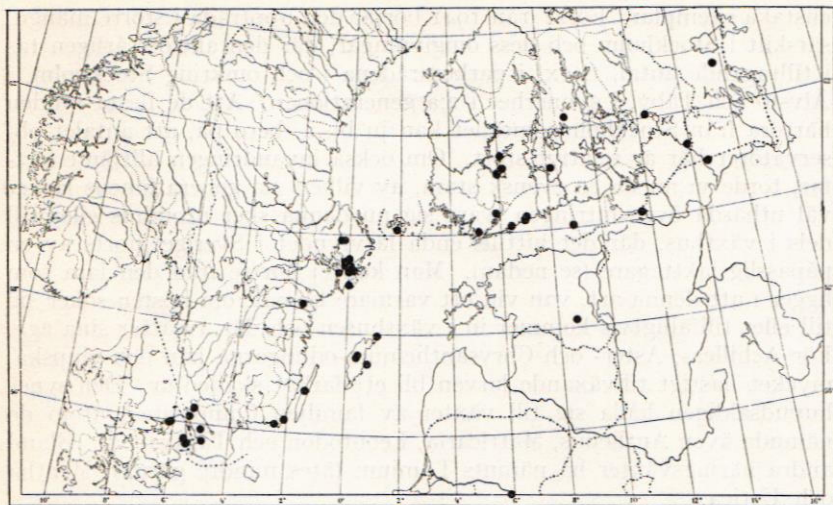

i Helsingfors, i Sammati längre åt väster och, som förut nämnts, i Salt-sjöbaden söder om Stockholm; 1938 observerades *confusa* i Mariehamn på Åland. I Estland, Finland och Sverige rapporterades den de följande åren från allt fler lokaler och i ständigt ökad frekvens, så i Kiviöli 1939 under tiden 17/7—27/7 i ej mindre än 10 exemplar på upplysta fönster och på åtskilliga blommande träd och örter (Kuskov). I Finland hade den till 1942 spritt sig till de flesta sydliga landskapen ända till upp mot 62° och var då känd i sammanlagt 25 ex. (Sotavalta). Som invandringsvägen till Finland tänker sig Sotavalta: 1. från Sverige över Åland, 2. från Östersjöländerna över Finska viken, 3. från sydost längs Karelska näset och eventuellt 4. från Ostkarelen. Enligt fil. kand. O. Sotavalta (i brev till förf. 11/5 1945) har *confusa* i Finland spritt sig ytterligare och var till slutet av 1944 känd i 55 exemplar. Dess nuvarande förekomst där framgår av kartan, på vilken de finska fynden inprickats i enlighet med Sotavaltas meddelande.

De av författaren kända svenska fynden äro följande:

1937. Saltsjöbaden, Sdml., 19/9 ett ex. inluget i upplyst rum. E. Tham.
 1939. Fårö, Gtl., 24/6 ett ex. på *Anchusa officinalis* (S. Durango); Karlskrona 5/8 på lyse kl. 23 (S. Wendel); Täby, Upl., 15/8 ett ex. på *Stachys lanata* (S. Durango); Lund 20/8 ett ex. på lyse (G. Rudebeck).
 1940. Stockholm (Högalidsparken) 28/8 på klöver (E. Borell); Älvsjö, Sdm. 1 ex. (G. Ekstedt).
 1941. Hørsne, Gtl., 24/6 ett ex. på syren; Kulla-Gunnarstorp, Sk., 28/6 ♀ på akleja; Täby, Upl., i trädgård på hallon och riddersporre (S. Durango); Källunge, Gtl., 24/7 ♂ på *Centaurea scabiosa*, »verkade utlevad och trött, fullständigt tom i bakkroppen» (M. Ekström); Ängby, Bromma, Upl. (E. Johnson); Hässelby, Upl., 1 larv (O. Ahlberg); Älvsjö, Sdm., 2 ex. (G. Ekstedt).
 1942. Täby, Upl., 3/7 flera täml. avflugna ex. på *Lilium marthagon* och *Hesperis* (S. Durango); Källstorp, n. Svalöv, Sk., 23/8 och 28/8 (N. Sylvén); Stockholm (vid spårväghållplatser mellan Stockholm och Sundbyberg) 8 slitna ex. på lyse i slutet av aug.—början av sept. (H. Allander); Storängen, Sdm. 4/9—8/9 flera ex. (Å. Ohlson); Stockholm (Djurgården) 5/9 (S. Torstenius); Sickla, Sdm., 1/9 och 4/9 på tistel och odlad *Solidago* (E. Borell); Älvsjö, Sdml., 4 ex. (G. Ekstedt); Fagersjö, Sdm., 8/9 (W. Bäck), »rätt vanlig» (E. Johnson); Karlskrona, höstgenerationen (S. Wendel).
 1943. Sickla, Sdm., 10/6 (E. Borell); Älvsjö, Sdm., 16/7 slitet ex., 24/8 nykläckt ex., sammanlagt 11 ex. detta år, på lyse (G. Ekstedt); Borgholm, Öl., 3/8 (Sven Johansson), Johannesdal, Brännkyrka, Sdm., flera ex. slutet av aug.—början av sept. (S. Faugert, Å. Janson); Fårö, höstgenerationen i flera ex. på ljung i tallskogen (S. Durango); Täby, »rätt vanlig i 2:a gen.» (S. Durango); Skälder-

Utbredningen av *Phytometra confusa* Steph. i Fennoskandia år 1944.

- viken, Sk., början av aug., 2 ex. på lyse (H. Allander); Stockholm (Hagalund) 11/8 nykläckt ex. på lyse. (H. Allander.)
1944. Muskö, Sdm., 9/7 avflugit ex., Östergarn, Gtl., 30/7 (E. Norstrand), Stockholmstrakten täml. allm. i höstgenerationen: Stocksund (F. Bryk), Experimentalfältet (B. Hansson), Frescati (R. Malaise), Järvafältet (M. Carlson), Råsunda—Hagalund 7 ex. (H. Allander); Sollentunaholm, Upl., 26/8, 5 ex. till lampa (H. Allander); Uppsala 19/8 (B. Petersen), Marielund, ö. Uppsala 3 höstex. (N. Gellerstedt); Saltsjöbaden 2/9 på lyse (E. Åman); Östertälje, Sdm., 21/8 (F. Kinnmark); Hörsne, Gtl., aug.—sept. 10 ex. på kvälarna på blommande luzern (G. Eriksson); Älvsjö, Sdm., 12 ex. i 2:a gen. på tistlar och lyse (G. Ekstedt); Ö. Stenby, Ög., augusti på ljung (N. Elvander). Många samlare ansågo nu arten av så litet intresse, att de ej brydde sig om att rapportera ytterligare fynd, varför man utan överdrift kan förmoda att 100-tals exemplar observerats eller tagits de båda sista åren enbart i Stockholmstrakten.

Invasionen i Stockholmstrakten har väl med största sannolikhet kommit över Ålandshav. Uteslutet är ju ej att den starkt fototropiska fjärilen per upplyst fartyg gjort färden Finland—Sverige, kanske även i motsatt riktning. Den kan också tänkas ha kommit in som ägg, larv eller puppa med importerade trädgårdsväxter.

Efter första fyndet i Saltsjöbaden 1937 hörs fjäriln ej av förrän 1939 men då på flera lokaler från Skåne till Uppland, dock alltså i

enstaka exemplar. Först från 1941 börjar den uppträda i större mängd, särskilt i Stockholm och dess omgivningar, där den alltfört årligen tas i tilltagande antal, t. ex. i parkområdena i och omkring Stockholm, i Älvsjö och Täby, i synnerhet i 2:a generationen. Att de flesta fynden härröra från Stockholmsområdet kan ju bl. a. bero på, att antalet observatörer här är relativt stort. Om också invandringen alltjämt fortfar, torde vi nu ha en svensk stam, av vilken 2:a generationens larver väl uthärda övervintringen, vare sig nu denna sker utomhus eller till dels i växthus, där det hittills enda larvfyndet i Sverige gjorts av en påpasslig iakttagare (se nedan). Man kan ej bortse från den fara som ligger i att denna art, van vid ett varmare klimat, om hösten söker sig till eller tillfälligtvis kommer in i växthusen och där avsätter sina ägg. För Achillea-, Aster- och Chrysanthemum-odlingarna kan den glupska, mycket hastigt tillväxande larven bli ett farligt skadedjur. Den synes huvudsakligen hålla sig till växter av familjen Compositae, utom de nämnda även Anthemis, Matricaria, Leontodon och Taraxacum. Bland andra näringsväxter ha nämnts Lamium (ätes mindre gärna), Mentha och Urtica.

Även om *confusa* liksom andra *Phytometra*-arter observerats flyga om dagen, är den dock oftast fångad i skymningen eller efter mörkrets inbrott. Att döma av uppfödningförsök från ägg kan den under gynnsamma omständigheter ha en mycket kort utvecklingstid. Så omtalar Oehme, att han fått fjärilar 40 dagar efter äggläggningen och Mautz och Kuskov fingo imagines redan efter 3 veckor från ägg lagda i början av augusti 1939; av Kuskovs 12 larver gav 11 imagines på så kort tid, medan den 12:e övervintrade. Lumma (1938) anger tiden 42—59 dagar från ägg till fjärl. Själv fick jag 25 okt. 1942 till bestämmning en larv, som av fil. lic. O. Ahlberg under en inspektion i ett växthus i Hässelby utanför Stockholm tagits på Chrysanthemum indicum. Den var då 18 mm. lång, sannolikt i 3:e stadiet, mörkbrun med stora, lågt kägelformiga, glänsande, svarta ryggvårtor, vardera med svart, spetsigt borst. En tämligen bred, matt ljusbrun sidorygglinje är ganska tydlig, tydligast på den glänsande svartbruna nackplåten, som även har en tydlig, ljusbrun, smal rygglinje, vilken, ännu smalare och dubbel, fortsätter längs ryggen, där den kan spåras, om än svagt, ända till sista leden. Sidolinjen är ljust grågulaktig, mot ryggsidan skarpt begränsad, mot buksidan i tilltagande grad brunvattrad och utan skarp gräns övergående i dennas mörkbruna, av en ljusare bukmittlinje avbrutna färg. Andhål kort ovala, tjockt svartkantade, med blott på första och sista segmentet tydligt ljusare centrum. Brösthöfter glänsande svartbruna, bukötter med stor, svartbrun kitingplåt på utsidan, analfötter med ljusare brun sådan. Huvud svartbrunt med 2 breda, ljust grågulaktiga linjer (fortsättning av sidorygglinjerna) som längs pannplåtens suturer nå ned till den lika färgade antennbasleden, där även en bred, lika färgad sidolinje stöter till.

Efter någon vecka vägrade larven att äta och flyttades ut för övervintring, förvarad i glaströr med nätförsedd kork. Den 15/2 1943 togs larven in i varmrum, började följande dag äta av det vissna, halvmultnade chrysanthemum-bladet, som sedan november legat i röret, och bjöds senare blad av den krukodlade prydnadsväxten *Plectranthus örtendahlii*, som genast anammades. Efter några dagar hade den under övervintringen ganska skrumpnade kroppen åter nått 18 mm., den 21/2 böt larven hud och var nu i sista stadiet. Först äts den gamla larvhuden upp, och då den mycket saftiga *Plectranthus* gav blöta ekskrementer gavs i stället med stor fördel övervintrande *Plantago lanceolata* och därefter *Taraxacum*. Med den sistnämnda växten uppföddes larven därefter till förpuppningen. Larven blev 30 mm lång; i detta stadium ljusbrun med ljust grågula prickvärtor utom de suprastigmala på lederna 4—9, som äro svarta, alla med svarta borst. Rygglinje dubbel, fin, ljust grågul, inneslutande en smal, mörkbrun mittstrimma; sidorygglinje och sidolinje breda grågula, den senare upptill med bred mörkbrun bård, som uppåt förtonar i sidoryggens ljusare bruna. Nackplåt ej markerad. Lederna 11—13 i sin helhet ljusare än de övriga, analplåt ljust grågul, blott vid sidorna ljusbrunt vattrade. Andhål ljust grågula med svart kant, de stå helt i sidolinjen utan att med sin överkant nå upp över sidolinjen utom det första andhålet, som står i det övre, bruna begränsningsbandet och blott med sin underkant når ned till sidolinjen. Denna övergår utan skarp gräns i den ljusbruna, ljusvattrade buken, som har en smal, något ljusare mittlinje. Bröstkötter svartbruna, bukötter gråaktiga med ljusbrun, matt kitinplåt på utsidan, analfötter med grågult längdstreck. Huvud grågult med ljusbrun, gles vattring vid sidorna, brett, svart sidostreck, nedtill ljuskantat (fortsättning av sidolinjen). Kroppsform som hos *gamma*-larven.

Den 27/2 går larven in i en i ena ändan täppt papperscylinder av 12—15 mm:s genomskärning, enkom inlagd för förpuppningen. Den öppna ändan spinner larven över med glest och tunt vitt silke, och inom en genomskinlig, vit spånad, alldeles som hos *gamma*, sker så förpuppningen 1/3. Puppen 18 mm lång, tunnskalig, glänsande, ljust gulbrun, svagt gröntonad, med svart rygg, de båda färgerna fördelade som hos den i »Svenska Fjärilar» (sid. 209) avbildade puppan av *Polychrysia moneta*, den svarta färgens flikar åt sidorna brunaktiga; sugrörsknölen endast nående något över 4:e bakkroppsledens bakkant. 11/3 hade vingslidorna fått en lätt rostgul ton, följande dag voro de nästan helt svarta med skarpt genomskimrande, vitt silvermärke och den 12/3 kl. 10 kläcktes en stor, grann ♀.

Enligt senare års meddelanden (exempelvis Lumma 1938) från larvuppfödningar tyckes larven alltid bli brun efter 2:a hudömsningen. Min från äldre litteratur härstammande uppgift i »Svenska Fjärilar» att den vuxna larven sällan skulle vara brun- el. violettaktig är alltså felaktig, det är i stället den gröna ungdomsdräktens bibehållande ända

till sista stadiet som är undantag. Enligt Lumma (1938) varierar puppstadiet mellan 10 och 19 dagar. Larverna böra förvaras torrt och ej för varmt samt trivas bäst i dunkelt rum, de äta natt och dag och kunna till förpuppningen lämpligen förses med träull, vari de spinna sina vita, ofta gul- eller ljus olivtonade, tunna kokonger. Fjäriln, som i Sydeuropa kan ha ända till 4 generationer, har i Sverige med säkerhet 2. Det tidigaste svenska exemplaret är taget 10/6, den första generationen flyger till slutet av juli, den andra från slutet av juli till början av september eller senare. I växthus torde en tredje generation hinna utvecklas även i Sverige.

Arten synes ej variera mycket. Endast en aberration är belagd med namn, ab. *bigutta* Stgr, som har silverfläcken tudelad.

Till alla, som välvilligt i form av fyndrapporter eller på annat sätt lämnat meddelanden till denna sammanställning av fakta ber jag få framföra mitt tack.

Litteratur.

- Cartens, M. *Phytometra confusa* Steph. Flora og Fauna 50. Aarhus 1944.
 Derenne, F. Espèce nouvelle pour la faune belge. Lambillionea 36. Bruxelles 1936.
 Haeger, E. Ein Sammeljahr im oberen Wippertal. Int. Ent. Zeitschr. 29. Guben 1935—36.
 Hepp, A. *Phytometra confusa* Steph. (*gutta* Guen.) bei Frankfurt (Main). Ent. Rundschau 55. Stuttgart 1937—1938.
 Kuskov, D. Brev 14/12 1939.
 Lumma, Chr. Bemerkenswerte Fangergebnisse in Ostpreussen im Sommer 1931. Int. Ent. Zeitschr. 26, Guben 1932—33.
 — Entomologische Neuheiten aus Ostpreussen. Ent. Zeitschr. 52. Frankfurt am Main 1939.
 Mautz, W. Nochmals *Plusia gutta* Gn. Ent. Rundschau 55. Stuttgart 1937—1938.
 Nielsen, P. K. Tillæg til Fortegnelse over Sjællands Storsommerfugle. Flora og Fauna 48. Aarhus 1942.
 Nordström, Frithiof. Förteckning över Sveriges Storfjärilar. Opusc. Ent. Lund 1943.
 Nordström, F. och Wahlgren, E. Svenska Fjärilar. Stockholm 1941.
 Oehme, E. Zur Zucht von *Plusia gutta* Gn. Iris 20. Dresden 1907.
 Pedersen, Kaj og Weis, Flemming. Tre nye danske Storsommerfugle fra 1938. Entom. Meddelelser 20. København 1937—40.
 Rudolph, H. *Plusia gutta* Gn. (*confusa* Steph.) tagen i Finland. Not. Ent. 16. Helsingfors 1936.
 Ryndin, A. *Plusia gutta* Gn. als eine neue Art zu der Schmetterlingsfauna von Estland. Ent. Rundsch. 54. Stuttgart 1937.
 Sotavalta, O. Tietoja *Plusia confusa* Steph. (*gutta* Gn.) yökkösestä ja sen leviämisestä Suomessa. Suom. Hyint. Aikak. 8 Helsingfors 1942.
 Warnecke, G. *Phytometra confusa* Steph. (*Plusia gutta* Gn.) als Wanderfalter in Mitteleuropa. Ent. Rundsch. 55. Stuttgart 1937—1938.
 Warnecke, G. und Urbahn, E. 1942, ein Flugjahr für *Melicipletria scutosa* Schiff. Ent. Zeitschr. 56. Frankfurt a. M. 1943.